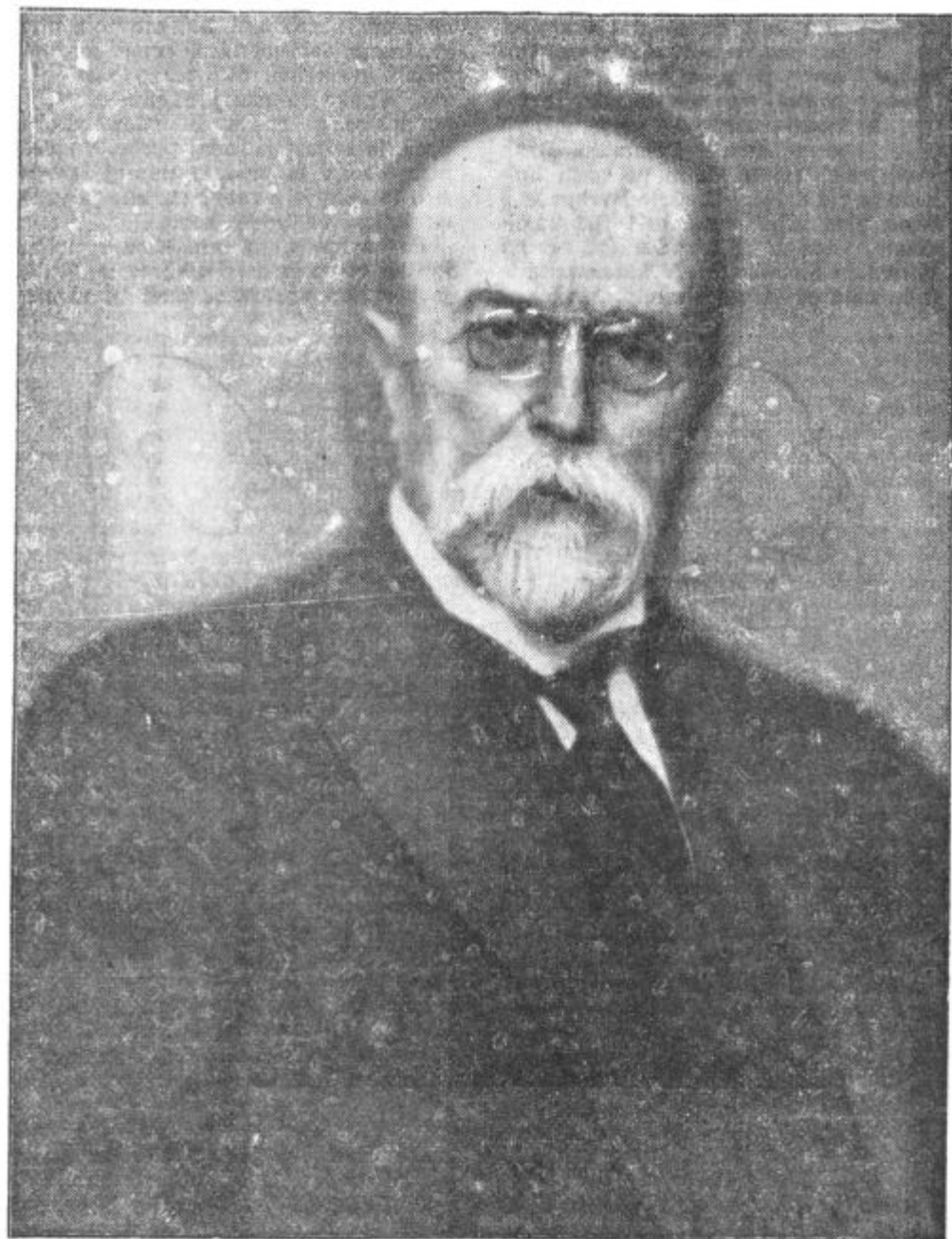

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 10.

V LJUBLJANI, 11. MARCA 1934

KNJIGA 14.

T. G. MASARYK

O RASAH V EVROPI IN V NAŠI DRŽAVI

PRIV. DOC. DR. B. K. ŠKERLJ

N A D A L J E V A N J E

Rekli smo, da je dinarska rasa pri nas najbolj razširjena. Gotovo je pred vsemi drugimi najbolj pri nas domača (avtohtona; vsaj jako verjetno). Ni sicer samo v Dinarskih Alpah razširjena, temveč skoro po vsem Balkanu in tja daleč v Srednjo Evropo najdemo njen vpliv, včasih bolj (na Tirolskem), včasih manj izrazito (n. pr. na Moravi in Slovaškem). V karakterizaciji te rase so si vsi pisatelji, ki jo po-

ne druge posebnosti, kot so: grebenček na mestu čelnega šiva, oster kot med čelom in nosom, čelo samo dosti plosko, visoko in nazaj nagnjeno. Nosni koren ozek, nosna odprtina visoka. Spodnja čeljust je zadaj široka, v splošnem visoka in kajkrat naprej štrleča. Nos te rase je posebno izrazit: je velik, visok, ima pa široko konico.

Po navadi se ta rasa slika s tipično kratko glavo in dolgim obrazom. No, to je nekoliko pretirano. Tudi tu namreč

Sl. 1.

a) profil dinarca; b) profil prednjeazijske; c) profil vzhodnega (aškenazskega) žida. Značilne rasne lastnosti profilov so nekoliko pretirane (pri vseh treh)

znajo in priznavajo kot samoostojno raso, edini (Deniker, v. Eickstedt, Fischer, Günther, Haddon, Hoernes, Weidenreich itd.). Nekateri jo smatrajo samo kot pododdelek sredozemske rase, kar je zaradi oblike lobanje in velikosti gotovo težka pogreška, drugi pa kot podraso alpske rase, kar je na isti podlagi prav tako pogreška. Nekateri končno te rase sploh ne priznavajo, kot n. pr. Ripley, Boule in menda tudi Hrdlička. Težko pa je te rase ne priznati, kdor pozna prilike v krajih, kjer je doma.

Kratka karakteristika jo razlikuje od vseh ostalih evropskih ras jako določno. Višina je po raznih piscih med 168 in 174 cm, torej jako velika, lobanja kratka, ne zelo široka in dosti visoka. Kompleksija (barva oči in las skupaj) temna, koža tudi precej rjavkasta. Na lobanji je tipično, da je njena zadnja stena strma, kakor odsekana. Günther, ki ima morda najpopolnejši opis rasnih znakov, opisuje še raz-

lahko ločimo širokoobrazni tip od dolgo- (ali ozko-) obraznega. Po Lebzelterjevi seriji je n. pr. med Srbi 40.3% ozkoobraznih, po moji med Jugoslovani sploh vsaj 20%. Gotovo sta i tu i tam zastopana oba tipa. Brahikefalni (kratkoglavni) so pa z malimi izjemami skoro vsi, in to blondini ali črni, ozko- ali širokoobrazni.

Središče, oziroma žarišče te rase je po Weisbachu, Glücku in drugih pred vsem v Hercegovini.

Jako podobni so vsi ti tu naštetni znaki, razen velikosti, z znaki t. zv. prednjeazijske ali armenske rase, tako da moramo misliti na jako blizko sorodstvo. Morda so pri slednji nosovi in čelo še malo izrazitejši; med tem ko je pri nas profil tak (prim. sl. 1. a!), je pri prednjeazijski tak, kakor kaže sl. 1. b. Pri obeh pa je lobanja visoka, s strmo zadnjo steno. Pri obeh je nos, kakor pravimo, židovski. Pravilno bi morali reči, da je židovski nos, kakršnega mi po-

znamo pri Aškenazih (vzhodni Židje, prim. sl. 1. c!), prednjeazijsko-dinarski. Dinarcem in Prednjeazijscem pravimo skupno tudi dinarmenska rasna skupina.

Oglejmo si še na kratko, kako je z našimi tremi plemeni v naši državi, kako so sestavljeni rasno. Glede kompleksij nam najboljše izpove grafikon (sl. 2), kako so razdeljene pri Sloven-

2.

Barva oči in las (kompleksije) pri treh jugoslovanskih plemeni na podlagi dosedanjih preiskav kombinirano

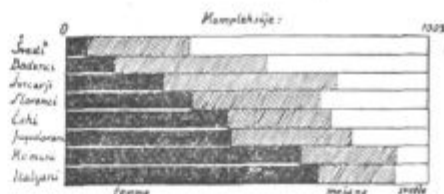
cih, Hrvatih in Srbih. Da spadajo Jugoslovani vobče med temnejše narode v Evropi, je gotovo (sl. 3). Med njimi pa so Slovenci najsvetlejši, Srbi najtemnejši in Hrvati vmes. Slovenci imajo jako veliko mešancev, to se pravi takih ljudi, ki imajo temne lase in svetle oči, redkeje narobe, temne oči in svetle lase. Sicer pa je rasna pripadnost Slovencev jako zamotana, mnogo bolj nego n. pr. rasna pripadnost Srbov, ki so znatno bolj enotni. Vsekako pa spadajo Slovenke po barvi oči med svetle narode v Evropi. Po barvi las pa med bolj temne. Pri moških je podobno, dasi so v splošnem nekoliko temnejši, po barvi oči in las.

Že svetla kompleksija Slovencev izključuje izrazito pripadništvo k dinarski rasi. Čeprav se najdejo med njimi prav tipični dinarci, morda tipičnejši kot med Srbi, Hrvatje so v nekih predelih morda najčistejši. Prav tako Srbi v južnih delih svoje ožje domovine.

Dinarska rasa je jako čista v Albaniji in tudi še v naših z njo obmejnih predelih. Zanimivo je, da veljajo splošno muslimani v Bosni kot najčistejši dinarci. Weisbach jih pa slika drugače, namreč v kompleksijah kot precej svetle.

Če pogledamo še malo nazaj v zgodovino in prazgodovino našega ozemlja, vidimo, da je v gotovi dobi okoli rimske nadvlade in malo pozneje v Bosni zastopana dolgoglavost pogosteje kot kratkoglavost. Weisbach opisuje to na lobanjah iz Glasinca (bližu Sarajeva). Ali so te dolge lobanje rimske ali starejše ali pa mlajše, torej morda od prvih Slovanov, se ne da več

določiti zaradi njihove negotove starosti. Gotovo pa so tudi takrat bili brahikefali na našem ozemlju. Če pomislimo, kar danes z veliko gotovostjo vemo, da so bili stari Slovani dolgoglavci, in so še kot taki zasedali in podjarmili Balkanski polotok, vidimo tu, kakor pogostokrat v zgodovini, pojav (prim. Knj. XIV., št. 21), da so prišleci premagali avtohtono (domorodno) prebivalstvo, da pa je to zaradi večjega števila ali boljše prilagodjenosti rasno zmagalo in spremenilo prišlece rasno, medtem ko je samo bilo spremenjeno narodnostno. Verjetnost, da je kratkoglavost v naših krajih domača, je velika, že zaradi izpremembe, ki so jo doživeli skoro gotovo prvotno dolgoglavci Slovani. Pa tudi pogled v prazgodovino nas uči, da edina najdba skoro kratkoglavca pračloveka neandertalskega tipa leži na na-

Sl. 3.

Barva oči in las pri raznih evropskih narodih oziroma v raznih državah. Vidimo, da spadajo Slovenci vsekako med svetlejšje evropske narode (Po podatkih iz raznih preiskav kombinirano)

šem ozemlju, namreč v Krapini. Povsod sicer je za neandertalskega pračloveka tipična dolgoglavost. Edino sloviti zagrebški profesor Gorjanović-Kramberger je našel v krapinskem neandertalcu skoro kratkoglavca pračloveka. Torej že takrat, pred morda 50 tisoč leti, najdemo v naših krajih kratkoglavost! Seveda ne vemo natančno, kakšni klimatski in drugi okolišni faktorji so takrat delovali na obliko človeka, toda verjetno je, da ravno v oni dobi niso bili zelo različni od današnjih.

Ali je dinarska rasa kot taka domorodna, se ne dá z gotovostjo reči (po Lebzelterju ni). Če bi bila, potem bi seveda bila omenjena prednjeazijska izšla iz nje in ne obratno, kakor se navadno trdi.

Glede duševnih lastnosti dinarske rase vemo doslej še bore malo. Govori se o precejšnji nadarjenosti, tudi za umetnosti in zlasti za glasbo. Da je rasa, če je to sploh rasni znak, jako plodo-

vita, je gotovo. Toda to še ni dognan rasni znak, prav tako, kakor ne neka dispozicija k boleznim, k težkim ali lahkim porodom, kriminaliteti itd.

V naši državi imamo seveda še razne druge narodnosti, Slovake, Nemce, Madžare, Cincare, Cigane in Žide itd. Gotovo bi nudila vsaka teh manjšin svojo posebno in zanimivo rasno sliko. Najzanimivejši so z rasnega vidika brez dvoma Cigani, ki so v Romuniji že jako dobro preiskani (po E. Pittardu), tudi pri nas v Bosni deloma (Lebzelter, Weisbach), dočim pri nas v dravski banovini še sploh ne. Da je Cigan rasno močno drugačen od vseh ostalih naših narodov, je tudi vsakemu lajku takoj jasno. Vobče ima močne znake sredozemske in z njo sorodne (v Fischerjevem smislu) orientalske rase. Kompleksija je temna, da celo črna, barva kože rjava, velikost pa ni posebno velika, obrazi so bolj podolgovati in glave pač tudi. Povsod so Cigani nekoliko pomešani z domorodnim prebivalstvom in so prevzeli tudi nekaj rasnih znakov naroda-gostitelja.

Gotovo bi bilo zanimivo vedeti, koliko imamo sploh Ciganov pri nas, kje jih je največ, kje so se najbolj pomešali itd. Žal — kolikor meni znano — dosedaj

ni bilo nič podobnega obelodanjeno, vsaj ne za naše kraje.

Drug rasno posebno zanimiv narod so Židje. Pri Židih poznamo etnično in rasno posebno dva tipa: zapadni (španjolski) ali sefardski (sefardim) in vzhodni (prednjeazijski) ali aškenaski (aškenasim). Rasno so prvi deležni zlasti sredozemske in orientalske rase, drugi pa prednjeazijske in dinarske, morda tudi tunguzke. Toda to so le osnovne rasne komponente. Pri sefardih je ostala ta osnova dokaj čista. Sefardi so sloki, vitki ljudje, z dolgim obrazom, kajkrat lepim, lahko orlovskim nosom, temne, redkeje svetle kompleksije. Po vsem telesu in značaju so vsekako bolj aristokratski del Židovstva, zdi se, da so tudi v duševnem oziru orientirani manj gmotno, dali so izborne znanstvenike (iz biologije n. pr. Goldschmieda, Warburga itd.). Pri nas imamo nekaj Židov tega tipa, zlasti v Bosni. Njih rodbinska imena so pri nas večinoma romanskega izvora.

Drugi tip, ki je pri nas in po vsej srednji Evropi, zlasti pa na vzhodu mnogo bolj razširjen, so torej aškenasi. O njih in kot zaključek o vrednotenju ras sploh, pa prihodnjič.

D A L J E

NAŠ JEZIK

SLOVSTVEN ALI SLOVSTVEN?

Pridevniška pripona -en, -ena, -eno se pritika samostalnikom, ki pomenijo kako snov: apnen, lanen, leden, lesen, meden (strden), kosten (koščen), jeklen, lojen, peščeno zrno (ne peskovo, kakor piše »Ključ za esperanto«, 6), končene rokavice, t. j. iz sukanca (A. Gradnik — Ada Negri »Srečanje«), četena ravan (čret = močvirje), korčena streha (s korci krita).

Pridevniška končnica -en, -na, -no se pritiska a) samostalnikom, ki pomenijo nežive stvari, n. pr. zrak: zračen, zračna, zračno, b) glagolom, n. pr. obseči: obsežen, obsežna, obsežno; viden, vidna, vidno.

Ako bi po odpahnjem polglasniku prišla dva n skupaj, tvorimo navadno oblike na -ski: zaimenski, korenski, semenski, pismenski, plemenski, na Dolenjskem fajnski in finski poleg »fine«. Brez tega -ski je n. pr. v Breznikovem Pravopisu: monotonan; V. Levstika suvereno življenje (Lj. Zvon 1934, 71). Narod se ogiblje dveh n tudi tako, da govori: ránjena trava. Slično je pridevnik pismén vsekakor obrušen iz pisménan — pismenna, izveden iz samo-

stalnika pisme — pisména (prim. pismenka).

Ta zgled obuja pri nekaterih čitateljih občutek, kakor da je pismén nastalo iz samostalnika pismo. Po napačni analogiji potem poudarjajo knjižne pridevnike: glasbén, stavbén. Tako n. pr. VI. Levstik: нравstvéno obstajanje, slovstvéno (Lj. Z. 1934, str. 65, 69, 72). Vendar pri vseh teh pojmovnih pridevnikih gre za končnico s polglasnikom: нравstváen, svójtváen, znánstváen, cúvstváen, izkústváen, úmstváen bórbén. V ženski obliki se polglasnik ne izpahuje, ker bi nastale pretrde soglasniške skupine.

Ali pa polglasniška končnica ne more dobiti poudarka? Pač, pri nekaterih zgledih ga slišiš v Ljubljani: tamán, drugod pa se pod dolgim akcentom raztegne v a: tamán, krasán, glasán, bolán (kdor pravi: hčerka je bolana, mora reči tudi, da je krasana, nam. krasna), na štajerskem pa bolén, kakor pesji nam. pasji. Toda če kdo abstraktne pridevnike, zlasti na -stváen, na koncu poudarja, dela jeziku nepotrebno nasilje, nič manjše nasilje, kakor če bi začel govoriti: zbirám, umiráám, nosím itd. Po tej poti se po nepotrebem zabrisuje izrazitost naše govornice, ki je doslej dobro ločila snovne pridevnike od pojmovnih. A. D.

WALLENSTEIN

DR. VLAD. TRAVNER

Dne 25. februarja t. l. je preteklo 300 let, odkar je umrl v Hebu na Češkem nasilne smrti kot žrtev habsburške zahrbtnosti in po lastni krivdi eden najzagonetnejših mož svetovne zgodovine — Albrecht Vaclav Wallenstein, vojvoda Friedlanski. Njegov čudoviti značaj, poln nasprotij, luči in teme, veličine in podlosti, je zanimal nešteto zgodovinarjev, politikov, pisateljev in pesnikov. Tako je nastala v teku treh stoletij o Wallensteinu obsežna književnost.

Wallenstein se je rodil 14. septembra 1583. v Hermanicah na Češkem kot potomec stare plemiške rodbine, ki se je imenovala po svojem gradu pravilno Waldstein. V zgodovini se je uveljavilo ime Wallenstein zlasti izza časa znane Schillerjeve trilogije. Njegovi starši Viljem in Marjeta roj. Smiřicky so bili vneci protestanti. Umrla pa sta že zgodaj. Za dečka je skrbel odslej materin stric Albert Slavata Košumberški. Poslal ga je v Brno k jezuitom, kjer je prestopil — vsaj na videz — v katoliško cerkev. Nato je obiskoval protestantsko vseučilišče v Altdorfu in prepotoval z znamenitim matematikom Petrom Vergundom Holandsko, Anglijo, Francijo in Italijo. Svoje študije je dovršil v Bologni in Padovi, kjer se je bavil zlasti z astrologijo. Tej »vedici« je ostal zvest do smrti.

Ko se je vrnil domov, je vstopil kot stotnik v vojsko cesarja Rudolfa II. in se boril proti Turkom. V tem času se je oženil s staro, bogato vdovo Lukrecijo Nekysovo iz Landecka. Po njej in po svojem uju je podedoval l. 1614. obsežna posestva na Češkem in Moravskem. L. 1617. je zbral in opremil na lastne stroške četo, s katero se je udeležil bojov zoper Benečane in rešil cesarju Gradiško. Zato je postal polkovnik in kmalu nato grof. Medtem se je poročil s hčerjo dvornega zaupnika Karla grofa Harracha Izabelo Katarino in utrdil tako svoj položaj. Ko je izbruhnil naslednjega leta (1618) v Pragi upor zoper habsburško dinastijo, je pobegnil z vojno blagajno v Flandrijo. Tu je zbral večjo vojsko in pomagal čuřiti cesarju Ferdinandu II. vstajo. Ta uslu-

ga se mu je bogato izplačala. S spretnimi spekulacijami, nasiljem in odesrčivostjo si je pridobil v kratkem na stroške vstašev, sorodnikov in cesarja ogromno premoženje, tako da je veljal odslej za enega najbogatejših mož v Evropi. Med drugimi je dobil gosposčino Friedland (na severnem Češkem), ki jo je zaplenil cesar uporniku Krištofu Röderju. Po tem posestvu se je imenoval od l. 1623. knez in pozneje (od l. 1628) vojvoda Friedlanski.

Medtem so si priborili protestanti v boju zoper cesarja znatne uspehe. V tej stiski je prišel Ferdinandu na pomoč Wallenstein s ponudbo, da oboroži in vzdržuje na lastne stroške 20.000 bojevnikov pod pogojem, da sme pobirati davke v denarju in naravi v vseh deželah, ki bi jih zasedel. Tako je postal 25. julija 1625. cesarski generalissimus. Takoj nato je odrinil z vojsko proti Labi in Veseri ter premagal 25. aprila 1626. protestantskega vodjo grofa Mansfelda v bitki pri Desovu (Dessau). Tudi se mu je posrečilo preprečiti združitev poražene vojske s četami sedmograškega kneza Bethlena Gaborja, ki je hitel protestantom na pomoč.

V naslednjem letu je podjarmil Wallenstein skupno s poveljnikom čet katoliške »Lige« Tillyjem in lüneburškim vojvodo Jurijem znaten del severne Nemčije in jütlandskega polotoka. Ker pa cesar ni mogel povrniti svojemu vojskovodji vsch posojil in stroškov, mu je zastavil obe meklenburški vojvodini in podelil pozneje (1629) vojvodsko čast. Obenem ga je imenoval za »generala oceanskega in baltiškega morja«. S tem je skušal cesar uničiti sovražne Holandce in utrditi svojo nadoblast v severni Evropi. Da bi uresničil te načrte, je zasedel Wallenstein s svojo vojsko Pomorjansko razen Stralsunda, ki mu je kljub štirimesečnemu obleganju uspešno kljuboval. Tako je mogel razglasiti cesar 6. marca 1529. v Lübecku »vračilni odlok« (edictum restitutionis), po katerem so morali vrniti protestanti katolikom 14 škofij, ki so jih zasedli po l. 1552.

Oholo in brezobzirno je nastopal Wallenstein v teh bojih nasproti protestantskim in katoliškim stanovom in

knezom, zlasti kadar je šlo za potrebe ščine vojske. Njegov smoter je bil zadostiti lastni častihlepnosti in vpostaviti v osrednji Evropi vojaško diktaturo Habsburžanov neglede na veropoved prebivalstva. Umevno je, da so se pritožbe zoper samolastnega vrhovnega poveljnika vedno bolj množile. Njegov glavni nasprotnik je bil poglavar »lige«, bavarski volilni knez Maksimilijan I.

V tem času je prišel švedski kralj Gustav Adolf z izvežbano vojsko protestantom na pomoč in zasedel v kratkem znaten del severne Nemčije. V tako kritičnem položaju ni mogel pregrešati cesar podpore katoliških knezov. Zato je odstavil na njihovo zahtevo na zboru v Reznu (septembra 1630) Wallensteina, ki je medtem že zapustil baltske pokrajine. Brez ugovora se je podal nekdanji generalissimus v Jičín, kjer je živel na lastnem dvoru v kraljevem sijaju. S svojimi bivšimi generali je ostal še vedno v stikih. Tudi razmerje s cesarjem je bilo navidezno korektno. Obenem pa je iskal zveze s švedskim kraljem, dasi brezuspešno.

Medtem je hitel Gustav Adolf od zmage do zmage in v kratkem je bila skoraj vsa današnja Nemčija v njegovih rokah. Tedaj se je spomnil cesar svojega izkušenega vojskovodje in ga pozval, naj stopi na čelo armade. Wallenstein je ponudbo odklonil. Šele po daljšem prigovarjanju kneza Eggenberga je obljubil decembra 1631 zbrati cesarju 50.000 mož. To obljubo je izpolnil že aprila prihodnjega leta. Vrhovno poveljstvo pa je sprejel šele, ko mu je zajamčil cesar s pogodbo v Znojmu naslednje pravice: Nihče se ne sme vmešavati v podjetja vojvode, ki ostane generalissimus Nemčije, Avstrije in Španije do konca vojne. V deželah, ki bi jih Wallenstein podjarmil nu pristojaajo vse cesarske prerogative, zlasti pomiloščenje in konfiskacija premoženja. Če zgubi Nemčija meklenburški vojvodini, mu da cesar drugo; začasno pa mu zastavi kneževino Glogau v Šleziji. Slednjič prekličje vladar »vračilni odlok«. S tem so se uresničile Wallensteinove sanje po časti in oblasti; kajti tako je postal desjanski gospodar cesarstva.

Ko je očistil vojvoda Češko sovražnih čet, je šel na Bavarsko, da bi pregнал Švede, ki so prodrli medtem do Monakovega. Napad pri Fürthu (3. sept.) je Wallenstein odbil in prisilil

WALLENSTEIN

švedskega kralja, da je zapustil utrjene postojanke. Nato je odšel na Šaksonsko, kamor so mu sledili Švedi. 16. novembra so porazili sovražniki Wallensteinovo vojsko pri Lützen; v boju pa je padel njihov junaški kralj. Poražene čete so se umaknile na Češko, kjer je vzpostavil vojvoda s kruto brezobzirnostjo vojaško disciplino. Ukazal je usmrtiti več visokih častnikov, češ, da so zakrivali poraz, drugim pa je vzel časti. Spomladi 1633 je odšel v Šlezijo, kjer so zasedli medtem sovražniki skoraj vsa utrjena mesta. Omejil pa se je le na manjša podjetja, dasi je bil močnejši. Obenem se je pogajal z nasprotniki zaradi miru. Tudi s Francozi je imel tajne zveze, čeprav ni soglašal jasno z načrtom, da bi ga proglasili za češkega kralja. Proti jeseni je začel Wallenstein nenadoma z ofenzivo, porazil pri Steinau Švede, zasedel Lužico in prisilil braniborskega volilnega kneza Jurija Viljema, da je sklenil z njim premirje. Medtem ga je pozval cesar naj odrine z njim preko Češke v Porenje Bavarcem na pomoč. Dasi se je bližala zima in dasi je bil Wallenstein bolan, se je pokoril povelju. Dospel pa je le do Furtha ob češki meji. Konec novembra je sporočil cesarju, da je vojni pohod nemogoč in se vrnil z vojsko na Češko, če-

prav ga je Ferdinand znova pozval, naj nadaljuje borbo.

Te dogodke so izrabili Wallensteinovi sovražniki na dvoru — zlasti cesarjev sin in poznejši cesar Ferdinand III., španski poslanik grof Oñate, cesarjev spovednik jezuit La mormain in predsednik vojnega sveta grof Schlick —, ga obdolžili nepokorščine in veleizdaje ter zahtevali nje-

sarju in se zvezati s sovražniki.

Medtem je skušal Ferdinand II. toveriti Wallensteinu častnike in moštvo. Posrečilo se mu je, pridobiti zase več generalov, med njimi — poleg Gallasa — grofa Aldringena in kneza Piccolominija. 24. januarja je izdal cesar (javen) patent, s katerim je odstavil vojvodo in ukazal njegovim podpoveljnikom se pokoriti Gale-

WALLENSTEINOVA SMRT

(Po bakrorezu M. Meriana, 1645)

govo odstranitev. Tudi cesar je soglašal s tem predlogom, zlasti ker ni mogel izpolniti svojih obljub in odškodovati Wallensteina za izgubljeni meklenburški vojvodini. Tako je izšel v začetku januarja 1634. tajen cesarski patent, s katerim je bil Wallenstein dejansko odstavljen. Njegovo mesto naj bi prevzel general Matija grof Gallas. Treba je bilo le še počakati ugodne prilike, da se povelje izvrši. Kljub temu je hlinil Ferdinand II. vojvodi svojo naklonjenost in mu celo dovolil, da se je pogajal s sovražniki o miru. Ko pa je spoznal Wallenstein dvorne intrige, je zbral v Plznu svoje častnike in jim sporočil, da se hoče odpovedati poveljstvu. Navzoči pa so ga prosili, naj tega ne stori ter se pri banketu 12. januarja celo pisмено obvezali, da mu ostanejo zvesti, tudi če bi ga cesar odslovil. Prav tako je bil Wallenstein odločen, se upreti ce-

lasu. Vsem je obljubil obenem svojo milost, razen generaloma Ilowu in Wallensteinovemu svaku Adamu grofu Trčki, ki sta bila odločna pristaša vojvode. Odslej se je širil vedno bolj uporni duh v Wallensteinovem taboru. Aldringen in Piccolomini sta se hotela celo polastiti poveljnika, kar pa se njima ni posrečilo. Še enkrat je skušal Wallenstein svojo srečo. 19. februarja je zbral vse častnike v Plznu in jih pozval k pokorščini. Tudi takrat so mu izrekli navzoči zaupnico, toda le pod pogojem, da ostane cesarju zvest. Medtem (20. februarja) pa je izšel nov cesarski patent, ki je označil Wallensteina izrecno kot smrti vrednega veleizdajalca in odvezal vse častnike in vojake dolžnosti pokorščine. Zato je sklenil Wallenstein oditi s svojimi somišljeniki v Heb, kjer bi se združil s Saksonci in Švedi proti cesarju.

Spotoma se je pridružil polkovnik W. Buttler z oddelkom dragoncev, da bi se na kakršenkoli način polastil vojvode. 24. februarja popoldne je dospel nekdanji cesarski generalissimus v Heb in se nastanil v hiši meščana Pachöblba na Glavnem trgu. V njegovi družbi je bil astrolog Seni. Medtem je pridobil izdajalec Buttler zase poveljnika tamošnje posadke Gordona in Leslieja, oba protestantska škota. Naslednjega dne (25. februarja) je priredil Buttler v gradu vsem častnikom večerno pojedino. Pri tej priliki so planili na dano znamenje nekateri dragonci v dvorano in usmrtili Wallensteinove pristaše Ilova, Trčko, grofa Kinskyja in stotnika Neumanna. Nato se je podal irski stotnik Deveroux s šestimi dragonci v Wallensteinovo stanovanje. Vojvoda je bil bolan in utrujen ter se je ravno nameraval podati k počitku. Ko je slišal zvenketanje orožja, se je podal k oknu, da bi poklical stražo. V tem hipu je udrl v sobo Deveroux s svojimi spremljevalci in zasadi vojvodi v prsa sulico baje z besedami: »Zlobni, verolomni, stari uporni zločinec.« Wallenstein, ki se ni branil, se je zgrudil takoj mrtev na tla. Pripoveduje se, da je ležalo njegovo truplo več dni v sobi, dokler ga niso pokopali v Jičinu.

Ferdinand II. se je izkazal zarotnikom hvaležnega; zaplenil je ogromno zapuščino svojega nekdanjega ljubljenca in rešitelja in jo razdelil med njegove morilce in izdajalce. Wallensteinovo tragično smrt opisujejo nesšteti sodobni letaki v vezani in nevezani besedi. Vsi pa slikajo moža kot veleizdajalca, ki je sprejel le zasluženo kazen.

Danes vemo, da je padel vojvoda Friedlandski kot žrtev podlih intrig na habsburškem dvoru in da Ferdinand II. ni imel niti pravice niti pravega povoda se iznebiti s tako ogabnim zločinom moža, ki ni bil — kot državni knez — njegov podložnik. Krivda pa zadene tudi Wallensteina samega; kajti njegov padeč sta povzročila brezmejna čestihlepnost in neodločnost v najvažnejših trenutkih. Bil je prevelik za služabnika in premajhen za upornika.

V Wallensteinovem značaju so se družila največja nasprotstva. Bil je brezobziren in krut, obenem pa darežljiv in usmiljen. Dičila ga je neumorna delavnost, toda bil je omahljiv in

nestrpen. Za verska vprašanja, ki so pretresala takrat ves svet, ni imel smisla; slepo pa je veroval v neizbežno usodo in v svoje zvezde. V zasebnem življenju je bil preprost ter skrben soprog in oče; javno pa se je kazal v največjem sijaju in potratnosti. Kot vojskovodja je znal zbrati in prikleniti nase vojake; ni pa imel pravega cilja. Bil je dalekoviden politik, ki je svetoval že l. 1627. cesarju, naj konča brezplodno domačo vojno in naj udari na Turke, ki ogražajo obstoj Evrope; toda bil je slaboten in nezanesljiv.

Njegovi duši je odgovarjala njegova vnanjost. Bil je visoke in krepke, dasi bolj suhe postave; kljub temu je vedno bolehal. Imel je rumenkast obraz, visoko čelo, kratko ostrizene lase in redko brado. Oči je imel majhne, toda izredno živahne. Tako je že na zunaj zbujal čut dostojanstva in obenem neprijaznosti in hladnosti.

Bodo Zimmermann: ZADNI SNEG
(lesorez)

Kdor pozna življenje, dejanje in nehanje, misli in prepričanja, kakršna so bila nekdanj po pripovedih naših starih slovenskih očakov, ki gluhi in slepi za spačeni novi svet hvalijo vedno le svoje čase in svojih prednikov dni: ta mi bo pritržil, da je bilo pred štirideset in več leti med našim narodom veliko več poezije ko v današnji suhoti.

Jos. Jurčič: »Deseti brate

IZUMITELJ LITOGRAFIJE

Med velikimi izumitelji niso redki možje, ki jih je življenje tiralo v najbolj čudne položaje. Toda tako pestro in v posameznih fazah tako nasprotujoče si življenje, kakršno je doživljal Alois Senefelder, izumitelj litografije, vendarle ne spada

SENEFELDERJEV SPOMENIK
V BERLINU

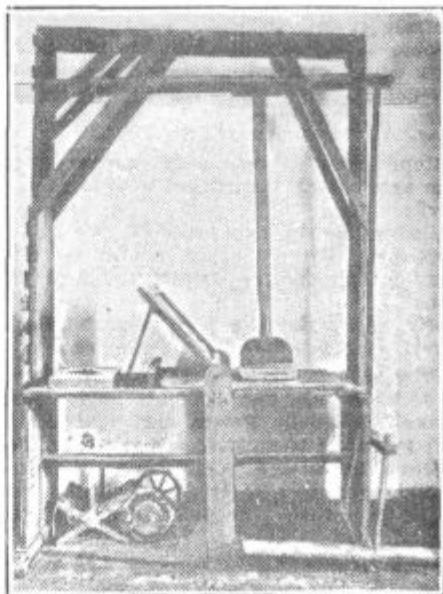
med vsakdanje pojave. Te dni je prešlo 100 let, od kar je umrl, in to nam je dalo povod, da se ga malo pobližje spomnimo.

Rodil se je kot sin revnega bavarskega potujočega igralca 6. novembra 1771. v Pragi. Igralski poklic je bil v njegovi rodbini deden, toda oče je hotel, da bi mu sin krenil na drugo pot. Navzlic skromnim sredstvom je poskrbel, da dobi skrbno izobrazbo in posebna štipendija je mlademu Senefelderju omogočila, da juridični študij na tedanjem vseučilišču v Ingolstadtu dovrši. Bilo pa je v njem preveč nemirne, bohemske krvi, da bi se zadovoljil s pravniškim poklicem, umetniška nadarjenost ga je pripravila do pisanja gledaliških iger. Imel je z njimi uspeh in to ga je napotilo, da si je izbral kariero igralca in gledališkega pisatelja. Spor z nekim založnikom ga je navdal z željo, da bi svoja

dela tiskal sam in se je začel učiti izdelovanja črk in bakrotiska.

Morda bi ostal vse življenje skromen bakrotiskar, da ga ni beda prisilila uporabiti svoje izumiteljske talente. Nekega dne, ko ni imel niti kosa bakrene pločevine in niti denarja, da bi si jo kupil, mu je šinilo v glavo, da bi poskušal uporabiti namestu nje kamenito ploščo, na kateri je običajno mešal barve. V stvari ni bilo nič novega, kajti že prej so poskušali ujedati tiskarske predloge in klišeje v kamen. Toda Senefelderju sta slučaj in bistri eksperimentatorski duh pomagala do novih odkritij.

Nekega dne, ko ni bilo v hiši nobene kosa papirja, je napisal seznam za perico s kemičnim črnilom na kamen in pozneje ga je obšla misel, da bi takšen zapisek izjedel ter natisnil. Ker je bil premalo spreten v pisanju narobe, si je potem izmislil, da je svoje tekste napisal najprvo s pravilno pisavo in kemičnim črnilom na papir in tega pritisnil na kamenito ploščo. Dobil je tako zrcalni odtis na kamen in po nekoliško izboljšavah svojega postopka je bil njegov izum, ki ga je sam imenoval kemični tisk, gotov. Danes ga poznamo pod imenom kameniti tisk ali litografija. Že v svojih prvih letih je ta tisk povzročil pravo revolucijo v področju notnega tiska, ki so

SENEFELDERJEVA STISKALNICA,
na kateri je izgotovil prve litografije

ga morali dotlej praktimirati v dragem postopku z bakrom. Glasbene izdaje so se po Senefelderjevemu načinu tako pocenile, da so šele tedaj postale dostopne širokemu svetu in last civiliziranega sveta. Na tej poti se je srečal Senefelder tudi z imovitim skladateljem Gleissnerjem, ki mu je dal na razpolago potrebna denarna sredstva za izpopolnjevanje novega izuma.

Toda Senefelder je bil preveč strasten eksperimentator in premalo poslovnega človeka, da bi si znal s svojimi izumi pridobiti posvetnih bogastev. Našel je še druge može in celo v najvišjih krogih, ki so ga podpirali v njegovih stremljenjih, a vse, kar je dobil, je potrosil sproti za nove poskuse. Neredko so zaradi njegovega premajhnega gospodarskega talenta njegovi mecenari sami zašli v najslabši položaj. On sam pa se ni vse življenje izkopal iz globoke jame dolgov.

STEZOSLEDEC PRI MASARYKU

7. marca je praznoval predsednik T. G. Masaryk 84 letnico svojega rojstva.

Mlad skavt je pisal državnemu predsedniku Masaryku ter izrazil vročo željo, da bi ga spoznal. Zato ga je predsednik povabil. Takole je mladi junak o svojem obisku poročal v list čeških skavtov, kar je pozneje v francoščino prevedla L'Europe Centrale 4. nov. 1933:

Soba, v katero sem stopil, je bila dosti večja od naše učilnice. Gospod predsednik je sedel za svojo pisalno mizo. Ko me je opazil, je vstal in rekel:

»No, le pridite bliže!«

Stopil sem naprej, a tri korake pred njim sem obstal. Pomohl mi je roko in pristavil:

»Sedite. Menda niste boječi?«

»Nisem. Veseli me, da se mi je želja uresničila in da vas morem od blizu videti.«

»No, le ogledjte si.« je z nasmehom odgovoril g. predsednik.

Prisedel sem, in sicer tako blizu njega, da je bil čudež, ako se moja kolena niso dotikala njegovih. Potem me je pričel tikati in to me je navdalo z nepopisnim veseljem. Vprašal me je, ali hodim v protestantsko šolo in v katero. Razložil sem mu. Ko pa se je najin pomenek zasukal na število učencev in število razredov, je dejal:

»V tvoji šoli je potemtakem 420 gojencev.«

Uštel se je, zato sem ga popravil:

»Zmotili ste se, gospod predsednik, samo 380 nas je.«

Nasmehnil se je, rekoč:

Kap je napravila njegovemu bednemu življenju 26. februarja 1834. konec.

Svet ga pozna danes skoraj izključno kot izumitelja litografije, omeniti pa je treba, da je drugih njegovih, nič manj važnih izumov celo lepo število. Spominjati se ga moramo n. pr. tudi kot izumitelja novovrstnih tiskarskih strojev, cinkografije, metalografije, reproduciranja oljnatih slik, posebnega načina za barvanje tiskovnih negativov, ki se uporabljajo še za moderne brzotiskalne stroje, in končno kot izumitelja umetnih tiskalnih kamnov. Zadnji izum bi ga kmalu spravil v nemilost pri bavarskem kralju in v nesrečo, ker je zadal težak udarec industriji, ki je v Solnhofnu pridobivala naravne kamenite tiskarske plošče in jih za drag denar prodajala doma in za še dražji denar v inozemstvu. tk

»Vidiš, kako sem star, množiti ne znam več.«

A jaz sem bil prepričan, da me je hotel preizkusiti in videti, ali si ga bom upal popraviti.

Potlej sva se razgovarjala o skavtstvu, o našem načelniku, o kraju, kjer imamo svojo zborovalnico. Mnogo sem mu pripovedoval. On pa se je spominjal svoje mladosti, govoril je tako imenitno in se smehljaj tako presrečno, da bi mu bil najrajši roko poljubil.

Vprašal me je, kaj si želim postati kasneje in ali rad čitam. Obljubil mi je knjig in res sta neki dan prišla dva zavoja zame na šolo. Med drugimi je bilo tudi Brehmovo »Življenje živali«. Lanko si mislite mojo radost.

Govorila sva dolgo, dolgo. Nazadnje pa je vstal, mi ponudil roko in rekel:

»Pozdravi v mojem imenu šolo in skavte!«

Z Grada gredoč nisem nič videl. Preblazen sem bil; še sem slišal njegov milih glas... Kedar pa kedar sem si pomel oči, da bi se preveril, ali se mi ni sanjalo.

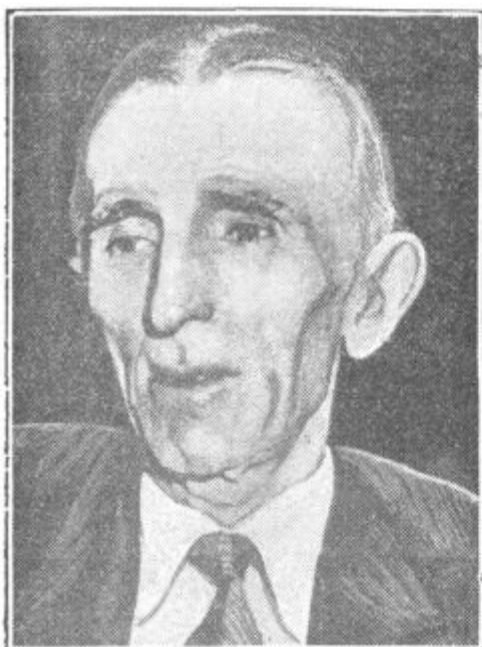
(k)

TEHNIČNI OBZORNIK

BREŽIČNI PRENOS ENERGIJE KOZMIČNIH ŽARKOV

Ni dolgo tega, kar je slavni rojak, izumitelj Nikola Tesla izjavil novinarjem, da je odkril v kozmičnih ali višinskih žar-

NIKOLA TESLA

(Najnovejša slika slavnega izumitelja)

kih nov neusahljiv vir energije, katero bi bilo mogoče prenašati po žici ali pa celo brez nje. S to energijo bi lahko gonili vse stroje zastoj. Res bi imeli pri napravi »sprejemnih postaj« ogromne stroške, vendar bi bili le-ti kaj kmalu poplačani, ker bi za obrat ne imeli izdatkov. Le škoda, da ne vemo dosedaj o tem epohalnem izumu podrobnosti.

Pri omenjeni izjavi nas še prav posebej preseneča brezžični prenos energije. Danes prenašamo brezžično le električno energijo v obliki radio valov. Tak prenos pa ni zelo nerentabilen, ker pride do naših arzen le drobec v oddajalcu izžarjene energije; energija se tukaj namreč razprši na vse strani ter pojema s kvadratom razdalje. Če bi se posrečilo usmeriti vso energijo oddajalca v eno smer, tedaj bi bil mogoč prenos večjih množin energije. S problemom usmerjevanja so se bavili že razni znanstveniki, med njimi tudi Tesla. Skušali so doseči prenos velikih električnih energij na ta način, da so v ravni smeri naelektrili zračne delce (ionizirali zrak), upoštevajoč, da je ioniziran zrak v nasprotju z navadnim zrakom dober prevodnik

elektrike. Toda njihovi poskusi si niso utrpeli poti iz laboratorija v prakso. Zato je vzbudila v znanstvenih krogih veliko začudenje novica, da se je ustanovila na švedskem družba, koje edini smoter je namenjen izrabi brezžičnega prenosa električne energije po načinu, ki ga je izumil inž. Balsac de Platen.

Ne moremo kaj, da ne bi na tem mestu omenili, da je večina tehnikov sprejela te vesti s precejšnjo skepsjo. Kajti vsi ti izumi so na videz precej fantastični. Njih uresničenje bi nedvomno imelo za posledico popoln preobrat današnje industrije.

Na drugi strani pa ne smemo pozabiti, da so bili dosedaj še vsi veliki tehniški izumi začetkoma omalovaževani ali celo zaničevani in zasmehovani. Pomislimo le na železnico, telefon in radio! Pogoj so dani, obstojenost kozmičnih žarkov je dognano dejstvo; brezžični prenos električne energije pa ni več problem. Končno pa je tudi Tesla znanstvenik in izumitelj, od katerega moremo tudi v bodoče še mnogo pričakovati. tma

Hildebrand: POMLAD PRIHAJA

2

Zgoraj (od leve proti desni): Motorni plug na ameriških farmah — Eleganten skok s skakalnice v modernem plavalšču — štiriletna filmska »diva« Shirley Temple, ki je »pomagala« svojemu stricu režiserju — Spodaj na levi: kenguru (samica in mladič) — Na desni: Borba na življenje in smrt med hieno in medvedom v azijski džungli (Iz najnovejšega živalskega filma)

3

NA KOLPSKEM USTJU

JOSIP JURČIĆ — SL. N. 1874

I

Blizu Siska na Savi je pasel hrvaški pastir svinje. Čudna figura in originalna. Kako je bil oblečen in če je imel sploh kaj obleke, to se ni moglo reči, ker ga je pokrival od vratu do nog nekov »plašč« iz lipovega lubja, da je bil mož kakor umazan eskimo s severa. Z obema rokama se je držal za visoko palico in kaj neumno gledal z visokega nasipa v Savo. Njemu za hrbtom pa so prasice rile globoke kotanje po tratinu in mladi pujski so se pulili, koliko jih hkrati pride okoristit se pod doječo mater-svinjo.

Po Savi je počasno, skoraj še počasneje nego teče voda, plaval precēj velik splav lesa. Na splavu je krmilil velik mlad mož sam, na drugem koncu je drugi mož ležal in spal. V sredi, kjer je bilo raznega orodja, nekaj slame in najbrž tudi kaj za prigrizek v košku, je ležal kodrast pes, ki je precēj vstal, ko je zagledal pastirja, skočil proti robu splava in hrabro lajal preko polovice Save na domačina in njegove stare in mlade svinje na bregu.

»Vrag ti dušu kranjsku!« zavpije v nizkozamolklem glasu hrvaški svinjepasec. Ta lepi pozdrav, zbudi spečega »flosarja« na sprednjem koncu splava, da se vzkloni pokonci in vpraša mladega tovariša krmarja: »Kje pa sva že?« — Ta odgovori: »Pod Siskom, že blizu Capraga.« — »Zakaj me nisi prej poklical, zdaj si truden,« reče oni mrmraje in pograbi za svoje veslo. Tako sta pustila pastirja za seboj.

Svinjski pastir samovšečno čudno zareži, ko se mu splavarja skrijeta za grmovjem in za ovinkom. Bilo je že blizu večera. Svinjar zavzdigne svojo dolgo palico, na koncu katere je bil privezan dolg, tenak jermenček za bič, in udriha v svinje od vseh krajev, da naenkrat celo umazano čredo sežene v klobčič in potem v diru na pot v bližnjo vas. Svinje in prašički so kimali od kraja po poti bolj počasi, ko so se približali vasi, so svoje korake podvojili, prišedši v vas pa se je spustila cela svinjska čreda v divji dir in se vedno manjšala, ker tu je nekoliko malih in velikih prascev smuknilo v eno vežo, tam je naglo zmanjkalo zopet drugih med vrzeli in plotovih, vsako svinjče je vedelo, kje je doma, nazadnje ni bilo nobenega, vsa čreda je izginila kakor kafra. Imajo čudne talente ti hrvaški prašiči.

Svinjski pastir sam zleze pri eni izmed hiš na hlev v seno, tam vrže od sebe svoj čudni plašč, ki ga je bil ogrnil najbrž iz strahu pred dežjem, poišče v senu, svojem ležišču, pol raztrgane kamilžole in stare opanke (črevljev na njegovih nogah še nikdar ni bilo), obuje in preveže hitro opanke, potem zleze zopet na prosto in odide iz

vasi na polje. Krene proti Sisku, tam se dá predrožiti preko Kolpe v vojni Sisek. Na griču stoji tam še dandanes več lesenih in napol podrtih hiš, kakor slabše niso mogle biti tačas, ko so Rimljani zidali tu svoj slavni Siscium in delali velikanske vodotoke. Pred eno teh hiš se pastir pod malim oknom ustavi. Mračno je že bilo.

Potrka na umazano šipo in zakliče: »He, Joso!«

Večkrat potrka in večkrat ponavlja v temno izbo svoj klic: »He, Joso!« A nihče se ne oglasi. Gre k vratom poizkušat, a tudi ta so bila zaprta, čeprav takšna, da bi jih bil s steno vred lahko podrl, ko bi se bil junaško s hrbtom uprl vanje. Zdajci pride izza ogla hiše kak tridesetleten človek, prava graničarska postava, s štirioglatim obrazom, širokim čelom in navzdol visečimi brki. Lep mož.

»Vrag te je dao i stvorilo, šta...«

Pređen je mogel graničar vprašan do končati, se obrne pastir in mu reče: Čuješ, Joso, došo je!«

»Ko je došo?« vpraša graničar. »Ovaj Kranjac, koj bi tvoju Anku...« — »Je-l' istina?« mu seže graničar naglo v besedo in oči se mu zaiskre. »Bogami, brate!« trdi svinjar. »A gdje stoji?« — »Voljda kod Malog Vuka, na kupskom ušću.«

Graničar odpira vrata in z zobmi škripaje prekolne onemu »Kranjcu« — »dušu kranjsku, krst, otca kranjskog, majku, svetca« itd. Potem pa gresta oba v izbo in tam dalje govorita.

II

Splavarja ali »flosarja«, ki ju je svinjski pastir videl na Savi, sta bila iz savinjske doline od Mozirja na slovenskem Štajerskem. Ako je pastir graničarju Josu pravil o »Kranjcu«, se mora pripisati to samo na račun zemljepisnega in narodopisnega neznanja njegovega in njegovih preprostih rojakov, ki imenujejo vse Slovence Kranjce, dà, nekateri imenujejo sploh vse, kar je severno od Hrvaškega — Kranjsko, tako da je celo ob priliki bitk pri Würthu, Metzju in Sedanu vprašal zagrebški starina, čevljarški mojster, novinarja: »Čuju, gospon, je-l' istina, da sad Kranjci Franceze tuku?«

Splavarja sta bila brata, dasi je bil oni lepi človek, ki smo ga najprej videli, Martin za kakih petnajst let mlajši od tovariša, okolo štiridesetletnega moža. Na Savi sta bila znana, ker starejši, Miha, je splavljal les že s svojim pokojnim očetom kot udinjen hlapec pri bogatem moziškem lesnem trgovcu, kateri je les vozil do Belgrada in Pančeva po vodi.

Precēj truda ju je stalo, da sta na kolpskem ustju, kjer se Kolpa v Savo, ali kakor je pravzaprav v istini videti, Sava v Kolpo izliva, spravila splav k bregu na drugo stran, kjer je bilo privezanih že več

splovov in zakurjenih nekoliko ognjev, pri katerih so splavarji, skoraj sami Slovenci in največ domačini iz savinjske doline, kuhali svojo večerjo, kadeč tobak in čepeč ali ležeč okolo ognjev počivali od trudnega veslanja in krmiljenja.

Ko sta bila splav privezala, reče Miha mlajšemu bratu: »Pojdi, Martin, izpijeva polič.« Martin skoraj zardi rekoč: »Jaz bi šel tja na ono stran.« Rekši pokaže nazaj preko Save, kjer je stala in stoji še danes prav na konicastem oglu pri stoku obek rek samotna hiša, krčma.

»Jaz tja ne grem,« odgovori starejši brat. — »In tudi tebi ni treba. Kaj boš s tem hrvaškim dekletom, če jo res hočeš vzeti? Ali nimaš doma bab dovolj, mladih in čednih in grdih, kakršno hočeš? Da mora človek tako neumen biti.«

»Kaj neumen, kdo neumen! Pridig pa mi ni treba nobenih,« se razhudi mlajši brat in starejšemu obrne hrbet, korakajoč ob vodi navzdol, kjer je čakal brodnik ljudi, ki so se hoteli prepeljati na drugo stran reke.

»Le glej, da ti kdo ne zasoli katere čez glavo,« kliče starejši za njim in godrnja sam pri sebi: »Da bi te pamet srečala!«

Ali, resni starejši brat, ko bi ti vedel, kaj ima na tej poti srečati tvojega brata, bi ga držal nazaj ali vsaj z njim šel s svojo kot železo močno pestjo! In bolje bi bilo.

III

Stemnilo se je bilo. V mali krčmi so bili že odšli gostje, neki lovci iz gradu, in še štirje žganjarji so pili pri mizi za vrati. Pri oknu pa je sedel naš Martin in poleg njega lepa deklica, kateri na prvi hip ni bilo lahko določiti natančne starosti, ker je bila močna in kakor nalašč ustvarjena za krepkega Martina, ako je res, da se enakost družil z enakostjo. Zatopljen v pogled njenih lepot je sedel mladenič srečen poleg nje. Ona je govorila hrvaško, on slovensko. Govorila sta o malih rečeh, a razumela sta se izvrstno, ker jima je bila tolmač ljubezen in ker se jima je zdelo vse zanimivo. Deklica še ni bila nikdar več nego dve uri od doma, in čudno se ji je zdelo, da pojde enkrat z Martinom daleč nekam gor po Savi. In izpraševala je natančno, ali je to ali ono in drugo tudi pri njem doma tako, ali kako je; ali vsi ljudje tako govorijo kot on, ali so tako dobri kot on itd. In vse, kar ji je pripovedoval, se ji je zdelo lepo in krasno.

Ko sedita tako v pogovoru, se prav polagoma odpro vrata in v izbo stopi sloka postava graničarja Josa, ki ima rdečo kاپico po strani in kratki kožuh nad umazano srajco preko ramena viseč. Prišel ne pozdravi nikogar. In ko bi ne bil naš Martin vtopljen v občudovanje svoje ljubice, bi bil videl, da je prvi njegov pogled veljal nji, drugi pa njemu, in oba pogleda sta bila strupena. Deklica je pač opazila vse in obledela.

»Donesi mi rakije,« reče graničar z jeznim glasom deklici. Ta vstane, gre do

vrat in zakliče v vežo majki, naj ona pride in prinese žganja, potem se zopet vrne na svoje mesto k Martinu. Joso pokima z glavo, kakor bi hotel reči: to si hočem zapomniti, da mi sama niti ne natakaš. Dobivši pijačo, jo zvrne namah vase in kmalu odide.

Martin vpraša, kdo je ta človek. Deklica mu pripoveduje, da je z onkraj vode, da jo je že večkrat snubil in da mu je ona odšla. Naravno, da je postal mladenič takoj ljubosumen in hotel imeti bolj natanko povedane te reči. Tako je bilo že kesno, ko se poslovi, da bi se prepeljal čez Savo k bratu Mihi. Brodniku je bil naročil, naj ga čaka.

Ni minilo več ko nekaj minut, ko stopi v krčmo brodnik. Začudena ga deklica pogleda in vpraša, kaj dela on tu in ali ni bil vprav nekdo pri njem in se je hotel prepeljati. Brodnik pravi, da je pač bil »ovaj Kranjec, ki je prej tu pil, a da se mu je ponudil Joso, da ga on prepelje, narkar je on temu prepustil brod.

Dekle se prestraši. Joso in Martin sama v sredi deroče Save! In kak vzrok bi Joso imel prevzemati brodnikovo delo, če ne iz zlobnega namena? Ona sede in se ne gane; ne razodene svojega groznega strahu, kakor bi se bala, da se potem uresniči, ako bo razodet.

Brodnik sedi in sedi ter čaka. A Josa ni nazaj. To se mu zdi čudno. Vstane in hoče iti rekoč: »E pa da vidimo!«

A noč je bila temna. Ni se videlo šest korakov pred-se, tem manj čez Savo. Broda ni bilo na tej strani; brodnik je klicel na ono stran, a nihče se ni oglasil, najmanj pa Joso. Na vedno klicanje pride so sed z one strani bližje in se oglasi ter na vprašanje, ali je brod na oni strani, išče gori in dol, a pravi, da »tu nema o kakom brodu ni traga«. Torej se je zgodila nesreča. Sava je vzela brod in z njim Josa in Martina. Deklica, na bregu stoječa, pade na zemljo. Neso jo domov. Brodnik pa kolne »svetca« in »majko mu« in vse, ker si drugače ne zna pomagati. Za Josa in za »Kranjca« mu ni bilo tolikanj, kolikor za brod, ako ga ne dobi več, kar je bilo verjetno.

IV

Drugi dan ni bilo ne broda ne človeka. Joso se ni bil vrnil domov, Miha pa je zastoj čakal brata, zastoj hodil preplašen okoli, izpraševal, prosil, ponujal denar, obupal. Martin je bil izginil.

Brod so nato našli, Eden mnogih mlinarjev, kateri imajo malo nižje na reki svoje originalne, plavajoče in le s sidri na dno vedno rastoče ali padajoče Save privezane mlince, je čutil ponoči, kako je nekaj naplavljenega s silo butnilo v steno njegovega mlina, tako da se je začela njejeva plavajoča hiša zdajci gugati semtertja. Pohiti s svetilnico vun in vidi, da je to veliki prevoznik čoln ali brod. S silo ga priveže, kolikor se dá, a šele drugi dan ga je mogel lastniku vrniti. O dveh mlina-

deničih, ki bi naj bila na brodu, pa mlinar ni vedel povedati ničesar, marveč na svojo dušo je zatrđil, da ni bilo videti nobenega človeka, sicer bi ga bil on tudi rešil; pa »ni jednoga nije bilo, verujte, ljudi, ako Boga znate.«

Hrvaška sodišča še dandanes niso vzorna, tačas, ko se je vršila naša povest, je bilo s preiskovanjem enakih stvari še slabše. Nič se ni zvedelo. Vse, kar se je pozitivnega dognalo o izginolem Martinu in njegove tekmeču, je bil Martinov klobuk.

štiri dni po oni noči je namreč vlekla bosanska »raja«, kakih sedem mož po številu, turško ladjo, polno koruze, v Sisek.

Pokrita turška ladja, stara in primitivna, kakor da bi jo bil rabil že Agamemnon, ko se je proti Troji vozil, ima veliko, dolgo vrvo, za katere jo vleče sedem bosonogih

in le napol oblečenih Bošnjakov ob bregu navzgor, trdoma kakor črna živina, tri, štiri dni daleč za en dukat gotovega denarja.

Takšno gručo je opazoval tudi Miha, ki je v svoji obupnosti ostal tu več dni in ni mogel ne naprej ne nazaj brez brata. Kar zagleda, da ima eden izmed bosanskih vlačiteljev klobuk njegovega brata na glavi! To je bilo tem laglje opaziti, ker so vsi drugi imeli ali znane rdeče kape (fese), ali pa nič. — Miha je zvedel od njega, da je Bošnjak ta klobuk našel v Savi, v vrbovem grmovju uro daleč doli pod mlino.

Ta klobuk iz vode je bil vse. Kaj več pa Miha od tistega časa noter do danes ni zvedel o svojem bratu Martinu...

Iz Jurčičevih Zbranih spisov, izdala in založila Tiskovna zadruga v Ljubljani.

DIVJI PARADIŽ!

MARGITA MATCHES

N A D A L J E V A N J E

Cudno je, kako človek obdrži med tisoči spomini in vtisi neke popolnoma nevažne slike kot velike in nepozabne dogodke. Spominjam se, kako sem nekoč srečala srečnega domačina, ki je prepeval neko veselo pesmico v svoji nerazumljivi govorici, v roki je pa vihtel niz zlatih rib, ki jih je bil pravkar ujel. Samo to — in vendar dovolj, da tega ne bom nikoli pozabila.

Pozabiti tudi ne bom mogla trenutka nedosegljive lepote, kakršne gotovo ne bom občutila več v življenju. Bilo je nekega večera, ko sva se z Nikijem oddaljila od Ah Čejevega hotela, kjer je družba iskalcev zlata praznovala hrupno veselico. Bila je lepa, mehka noč, vsa presičena z duhom mirte. V botaničnem vrtu je bilo skrito nekje redko obiskano mesto, ki je bilo ponoči nebeško lepo. Do tja se je dospelo po ozki, z džungelskim grmičjem obrobljeni stezi. Nepričakovano sva dospela do majhne jase, ki se je zdela kot za kako fantastično igro pripravljen oder. Na nasprotnem koncu se je dvigalo ogromno figovo drevo, segajoče v višino gotovo nad 30 metrov, čigar razraščene korenine so pokrivalo odpadle veje, ki so se tod nagrmadile v letih in ki so se zdele bele

in oglodane od zoba časa kot objem koščenih mrtvaških rok v mesečini. Krog so zapirali griči, izpod temnega rastlinja so se pa svetile lesketajoče gobe. V gostem liščevju drevesa so migljali milijoni kresnic. Nad glavami sva čula brenčanje velikih nočnih komarjev, ki so okorno mahali s krili, preden so posedli po drevesu. Njih šumenje in pa odmev bobnov, ki niso nikakor hoteli potihniti po gričih, so bili edini glasovi, ki jih je bilo čuti v zraku. Tik poleg nas je štrlela v nebo skupina vitkih bambusov. Od nekoč bog ve od kje je zapihal skozi bambusov gozdič bežen vetrič, zastokal svojo milo pesem, poigral se nalahko z vitkimi drevesi ter jih nežno pripognil, nato pa zopet odplesal.

★

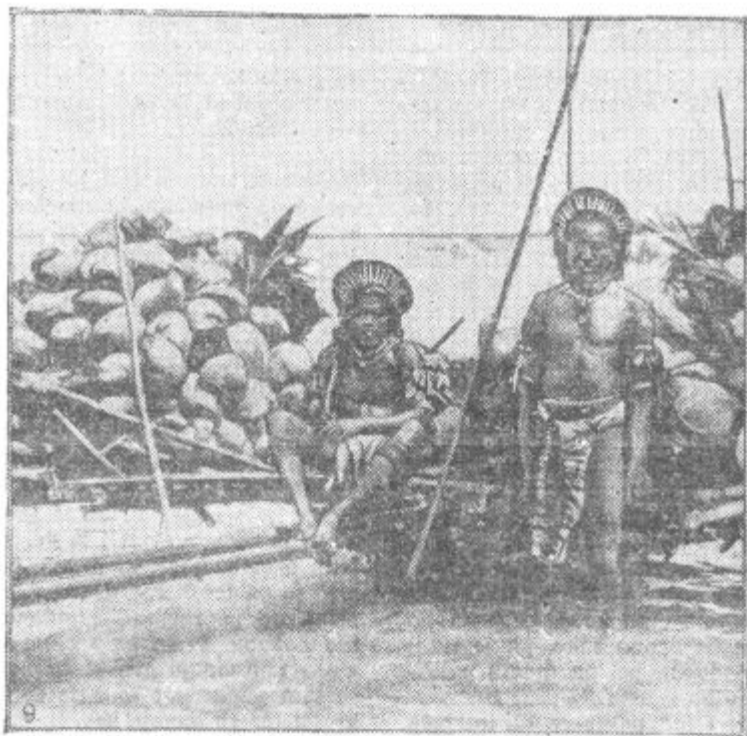
V Rabaulu živi gospa, ki ne spada in se tudi ne prišteva v tamošnjo družbo. Tudi je rabaulska družba posebno ne upošteva ter jo zapostavlja za poslednjo trgovčevo ženo. Ženski spol po večini noče imeti z njo nikakega posla, tudi nekaj moških spada v to skupino, toda ne vsi.

Videla sem jo prvič v hotelu Ah Čeja v družbi nekega lastnika plantaž, s katerim se je po videzu sodeč očitno

prav dobro zabavala. Niki me je svaril, naj se je izogibljem, ker bi mi družba lepe gospe Jessaby znala škodovati na moji časti. Znana je bila širom vse Melanezije. Toda jaz se zaradi teh predsodkov nisem hotela odreči poznanstvu, ki me je privlačilo. Ko sem onega večera vstopila v Ah Chejev salon, me je za-

svojih mladih letih morala biti sifno privlačna. Danes bo že v kakih štiridesetih letih in je še vedno mladostna pojava. O svojem razmerju do rabaulske družbe ni nikdar črhnila besede.

Prišla je semkaj pred leti iz Anglije. Zakaj si je izbrala prav Novo Gvinejo, ko je vendar toliko lepših krajev na sve-

Dva domačina s Salomonskih otokov s svojimi pridelki

ustavil lepo doneč, naravnost očarljiv glas, v čigar narečju se mi je zdelo tako spoznati Avstralca. Tedaj se je obrnila proti meni neznanka ter me med mahanjem pahljače nojevih peres ogovorila: »Miss Amerika, že dolgo časa sem si želela, da vas spoznam.« Čez nekaj trenutkov sem že sedela ob mizi ljubeznive neznanke.

Kasneje sem česče videla gospo Jessaby v senčnih ulicah Rabaula, toda le enkrat sem imela priliko govoriti z njo. V mali naselbini Rabaul predstavlja gotovo prav markantno osebnost. Če gre mimo vas na ulici, napravi bežen vtis sledu kozmopolitske, velemestne romantike. Sicer ni lepa, toda bokni in roke so ji lepo oblikovani in telo lepo zaokroženo. Tudi ni več tako mlada, čeprav bi se iz njenega lepo donečega glasu in gibčnih kretenj dalo sklepati, da je v

tu, res ne vem. Bele ženske so zelo redke na Novi Gvineji, čeprav je tod vedno dovolj potnikov in pustolovcev, ki jih zvaljba čar zlata iz vseh krajev sveta. Kupila si je kos zemlje tik nad obalo izven mesta, tako da ima za sosede le domačine, katerih naselja nizkih iz dolge slame pletenih koč se razprostirajo pod visoko upognjenimi palmami ob vodi. Domača služinčad ji je zgradila kočjo iz bambusovih drogov, do vrat ji je pa speljala belo s peskom posuto stezo.

Pregnanstvo ni ostavilo na njej nobenih vidnih sledov. Njene temne oči so ostale vesele in dobro razpoložene, in rjavo valovje las ji z nekdanjo eleganco krasi lepo oblikovano glavo. Iz Sidneya si dobavlja po ladjah okusno prikrojene evropske obleke. Tako je gospa Jessaby zmerom elegantno in lepo oblečena, kar jo vidno loči od vseh ostalih belih žensk na otoku.

Včasih se pojavi za kratek čas kot središče zanimanja na plesu v evropskem hotelu. Videla sem jo nekoč v krasni večerni toaleti, okusno izdelani in globoko izrezani, tako da se je kazal privlačno izzivajoče njen lepo oblikovani hrbet. Na plesu ne ostane dolgo. Vedno se že po prav kratkem času odpelje, ker jo družba očividno dolgočasni. Vladna palača ji je zaprta. Načelniku politične uprave v Rabaulu je lepa gospa Jessaby najbrž celo trn v peti. Niti ne pogledata se. Pač sem opazila, kako je ošinila s svojim zapeljivim pogledom visokega in krepkega, čeprav od mrzlice porumenelega misijonarja veselih toda ponižanih oči.

Nekoč me je povabila k sebi, češ, da bi jo zelo veselilo, ako bi prišla k njej na čaj. »Živim v prijetnem in čudovitem kottičku,« je pripomnila. Tako me je naslednjega dne vodila pot iz mesta, na eni strani me je spremljalo modro morje, na drugi pa z bujnim zelenjem poraščeni griči. Nedaleč iz Rabaula, kjer se odcepi prašna in zanemarjena pot v notranjost otoka, živi stari Lululai, plemenski poglavar v mali vasi, ki jo tvori nekaj iz palminega listja spletenih nizkih koč. Z njim živita še dve ženi in kopica otrok. Poglavar je revmatičen star lisjak, opasan z obledelim rdečim predpasnikom. Našla sem ga sedečega prekrizanih nog na stolčeni tleh pred kočo, ko je ravno grizel kokos, z drugo roko pa je nosil neko kaši podobno jed na dolgih paličicah zelo spretno v usta.

»Ali ne živi tod nekje v bližini bela gospa?« sem ga vprašala.

»Seveda živi,« je odgovoril. Dve mladi ženi sta priskakljali na vrata in me začudeno ogledovali. Starec je izgovoril nekaj naglih besed v svojem nerazumljivem jeziku, nakar sta izginili obe v notranjosti koče, odkoder sta se za hip povrnila z dvema jajcema. Poglavar jima jih je vzel iz rok ter mi jih svečano poklonil. Za hip nisem vedela, kaj bi naredila, nato sem se pa spomnila, da se na darilo odgovori vedno le z darilom. Potegnila sem iz doze dvoje cigaret, ki jih je vzel s širokim ožarjenim nasmehom. Formalnosti so bile končane.

Gospo Jessaby sem našla ravno pri nabiranju cvetic v vrtu, dehtečem po encijan in rumenem maku. Bilo je treba brezmejno potrpežljivosti in silnega dela za ureditev takega vrta v Rabaulu. Ko je zaslišala moje stopinje, se je obrnila ter mi prihletala nasproti.

»Vaš Lululai me je obdaril z jajci za dve cigareti,« sem jo ogovorila in ji po-

kazala jajca. »Ali se ne bi dala uporabiti?«

»Pustite jajca,« mi je odvrnila, »sedem izmed trinajstih, ki sem jih zadnjič pri njem kupila, je bilo že smrdljivih.«

Obrnila sva se proti s slamo kriti koči, nad katero je blestel pestro napisan naslov Bouganvillea. Vse naokrog so bile posajene krvavordeče cvetlice. Do ozkega vhoda so vodile stopnice. Vse se je zdelo kot začarana hišica ob robu divjega gozda. Znotraj sta bila dva mala prostora s podom iz debelo tesanega palminega lesa. Zadaj, oddeljena od ostalega stanovanja, je bila kuhinjica in preprosta kopalnica. Hišica je bila le malo boljša od navadnih kanakov, toda gospa Jessaby je napravila iz nje svojo domačijo. Pohištva ni bilo mnogo. Nekaj pletenih stolov, miza in res lepa orehova omara, ki je tod ostala iz časa nemških kolonistov, nato še knjižna polica z večjo zbirko knjig.

Majhen sluga, plemena Buka, črn kot oglje, s čistim obrobljenim predpasnikom, je prinesel čaj ter postregel z maslenim kruhom in kolači pod drevesom ob vili. Niti sto metrov odtod je zalivalo morje belo obalo. Nedaleč pred luko je štrlel iz vode zarjaveli in že razpadajoči trup parnika Siar, ki je tam nasedel. Za hišo je pa mejil rob džungle, odkoder je prihajalo neprestano enoglasno udarjanje bobnov, ki so ga spremljali hripavi glasovi. Kasneje sva si šli ogledat, kaj se tam godi. Šest mož je čepelo v polkrogu ter se gugalo sem in tja, medtem ko so z desnicami besno bili po preko bobna napeti kuščarjevi koži. Iz grl jim je orila neubrana pesem. Nedaleč od tam v jasi je posnemalo kakih sedem mladih dečkov, okrašenih s cvetličnimi vencic, neumorne kretnje starih ter se urilo v enakem zboru. Bilo je zanimivo gledati, kako so jim noge neumorno poskakovale, kolena šibila in upogibala in telesa zvižala in napejala. Petje bi moralo gotovo trajati še najmanj 24 ur.

Govorili sva o marsičem. Če znam le kaj soditi, lahko rečem, da je bistra in zelo razumna žena, ki je doma na vseh poljih. Velika žena, izgubljena v zakotnem gnezdu ogromnega Pacifika. Toda navzlic temu je bila popolnoma mirna, čisto zadovoljna s svojim življenjem. Niti gneva, niti razočaranja nad življenjem ni bilo opaziti na njej.

Prišel je čas sončnega zahoda. Zapadni vetrič je privel na otok. Okorni čolni, izdolbeni iz enega samega debla, natrpami z domačini, ki so vlekli za seboj ve-

liko podolgovato, iz nepretrgljivega rastlinja spleteno mrežo, so se priplazili tiho, neslišno ob obali. Mehka rožnata svetloba nas je polagoma objela kot plašč. Zadaj nekje je padel z drevesa kokos in splašil nekaj dremajočih metuljev. Ko sem pogledala preko luke, se mi je zdelo, kot bi lesketajoči odsev ognje-

nika segel preko lagune in položil svojo roko prijateljsko na to samotno mesto.

Njen prijetni in mili glas me je znova očaral. In spet se je pojavilo v meni vprašanje brez odgovora, zakaj si je ta ženska izbrala ta samotni in tihi kraj za mesto svojega življenja.

D A L J E

Č L O V E K I N D O M

VEŽA, ALI PREDNJA SOBA

Mnogi smatrajo vežo ali po mestnih stanovanjih prednjo sobo za nekak prostor, kamor se postavi in pospravi vsa navlaka, ki je po drugih stanovanjskih prostorih odveč. Tako najdemo pogosto po mnogih, sicer lepo opremljenih stanovanjih, prednjo sobo natrpano z vsakovrstnim pohištvom in drugo šaro, da se človek komaj prerine med to robo do vrat, ki vodijo iz prednje sobe v katerokoli drugo sobo v

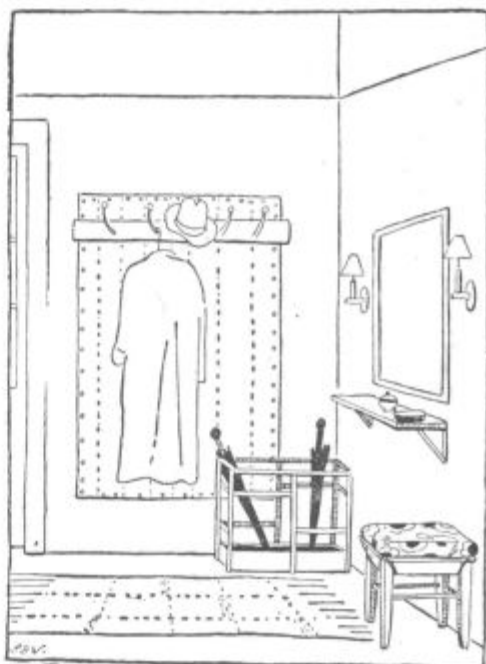

Stojalce za dežnike

stanovanju. Prednjo sobo imamo v prvi vrsti zato, da nam služi za odlaganje plaščev, klobukov, snežk in dežnikov. Po večini so prednje sobe tako majhne, da komaj zadostujejo, da je mogoče namestiti v njih v ta namen potrebno opremo. Neobhoden je v prednji sobi obešalnik s štirimi ali šestimi kljukicami, nad temi naj bi bila polica za odlaganje klobukov, stojalo za dežnike, stensko zrcalo in preprost stol. Vse drugo ne spada v prednjo sobo, le če je v prednji sobi kako okno ali kak svetel koticček, postavimo tja kako rastlino, da daje prednji sobi prijaznejše lice.

Popolnoma napačno pa je narediti iz prednje sobe shrambo, jo opremiti s policami in jih zakriti s kakim šarastim zastorom, pod katerim skušamo skriti radovednim očem gostov vso neokusno navlako, ki spada prav za prav v podstrešje, drvarnico, dostikrat tudi naravnost v smeti. V vsakem gospodinjstvu se nabere polno vsakojake šare, ki jo hranimo sam bog ve zakaj, ravnanje se po reku, da na sedem let vse prav pride. To so različne škatle in škatlice od čevljev in mazil, steklenice

vseh velikosti in barv, stari zamaški, odrabljene vezalke od čevljev, odpadle gumičeve pete, zlomljeni kijuči, vsakovrstna preluknjana, oškrbljena in počena posoda in sto drugih takih reči, ki se nam jih zdi škoda vreči v smeti. Marsikatera gospodinja je prepričana, da s tem ravnanjem izpričuje svojo štedljivost. Toda le redkokdaj nam ti hranjeni predmeti pridejo prav. Če bi nam pa že kdaj kateri morda prav prišel, se navadno ne spomnimo nanj, ali pa nam je nerodno premetati vso šaro, da bi ga našli. Vsaj enkrat na leto je treba tako zalogo pregledati in pometati v sme-

Lično opremljena veža ali prednja soba

ti ali, kar je gorljivega, v peč, če se nikakor ne moremo povzpeti do tega, da bi sproti zavrgli take predmete, o katerih smo se že desetkrat prepričali, da jih ni vredno hraniti. Prav često je tako sračje

gnezdo prav v natrpani prednji sobi, veži ali hodniku, čijih navadna poltema nam daje za to ravnanje potuho. Toda že prvi trenutek, ko prestopimo prag tako izrabljene prednje sobe, nam udari v nos tisti prav posebni, žaltavi vzduh zatohlosti, ki ga razširjajo ti skriti gospodinjski zakladi.

Veža ali prednja soba nam na prvi pogled očituje gospodinjin čut za snago in lepoto, smisel za praktičnost. S prav skromnimi sredstvi se dandanes lahko opremi stanovanje, pred vsem še prednjo sobo. Pri opremljanju vsakega prostora imejmo pred vsem to zavest, da ga name-nu primerno opremimo. Nikar ne oprem-ljaj prednje sobe, veže ali hodnika, kjer navadno prvi hip sprejememo gosta, tako da bi tu izgledalo kakor v štacuni kakega starinarja. Slika nam predočuje prav primer-no, lepo in okusno a s sila skromnimi sredstvi opremljeno prednjo sobo. Za maj-hen denar si nabavimo pisano preprogo iz ličja ali jo celo sami spletemo. Pričvrsti-mo jo z debelostavičastimi, tapetniškimi žeblički na steno, nato pa pribijemo lesen ali kovinast obešalnik s primernim števi-lom kljukic. Ako nimamo na razpolago druge stene v bližini obešalnika, kakor jo vidimo na sliki, tedaj obesimo primerno veliko zrčalo s sredino preproge pod obešalnik. Stojalo za dežnike naredimo iz plitvega zabojčka, katerega damo kleparju, da ga prevleče s pločevino, nato pa mizarju, da mu pribije iz primernih deščic ograjo. Prelakiramo ga lahko sami z la-kom take barve, ki nam je všeč. Lahko je rumena, rdeča, zelena pa tudi modra. Ka-tera pač najbolj odgovarja slikarji stene. Preprost kuhinjski stol, prav tako prela-kiran, opremimo s pisano blazinicco, kate-ro napolnimo z drobno leseno volno, ki jo dobimo zastoj pri štacunarju, in jo z vr-vice pričvrstimo na vseh štirih vogalih okrog nog.

Pozabiti ne smemo, da moramo prednjo sobo prav tako vsak dan temeljito pre-zračiti s prepihom in jo pospraviti in sči-stiti prav tako, kakor vse druge sobe v stanovanju. Prednja soba ali veža je v spričevalu gospodinje na prvem mestu, po tem sodi človek, ki stopi v tvoje stano-vanje, tvoj okus in smisel za snago in red.

X. Y.

KADAR SE ŽENIMO

Nevesta in ženin imata več mesecev pred poroko velike skrbi in načrte, kako si bosta uredila svoj dom. Nevesta ima obširen seznam vseh nujnih predmetov, ki jih zahteva gospodinjstvo. Po navadi so potre-be in želje velike, v blagajni pa se pozna kriza.

Kljub temu oba mlada, srečna, a neiz-kušena človeka, zagrešita marsikaj nepo-trebnega in nepraktičnega pri nakupova-nju. Često se dogodi, da za nepotrebne reči izdane toliko denarja, da jima ga končno za potrebne stvari zmanjka. Še hujše pa

je, če si morata nabaviti opremo na obro-ke, katerih odplačevanje ju začne prav kmalu občutno tlačiti, prav kmalu si de-lata bridke očitke, če gre denar za luk-suzne in povrhu še nepotrebne predmete. Mlado dekle pred poroko se pač ne zave-da, da lastno gospodinjstvo prinese s se-boj mnogo nepričakovanih stroškov, s ka-terimi prej ne računa, ker jih ne pozna.

Razumljivo je, da vsaka nevesta hrepe-ni po lepem, moderno in bogato opremlje-nem domu. To je naravno. Toda nabaviti si preko razmer in potreb luksuzno opre-mo, je zelo lahkomišno. Mladina si pu-sti redkokdaj v tem pogledu kaj svetovati od starejših izkušenih ljudi, najmanj pa v primeru, če razpolaga z lastnim, še tako skromnim imetjem in dohodihi.

In vendar je največja preudarnost nujno potrebna. Nevesta, ki mora računati le z določno vsoto za opremo lastnega doma, bi si morala napraviti točen seznam vse-ga, kar ji je nujno potrebno. Računati mora tudi z ozirom na stanovanje. Če naj-ma mlad zakonski par majhno, skromno stanovanje, je pač neprimerno, da nabavi težko, masivno, v stanovanju neprimernih dimenzijah izdelano pohištvo, kakršno je danes moderno. Le z načrtom stanovanj-skih prostorov v roki, si mora naročiti temu primerno opremo. Izbera naj tak mate-rial, o katerem ima poročstvo, da pozneje v istem lahko dobi še druge dele opreme, ki ji za prvo silo še ni potrebna in z ozi-rom na gmotna sredstva tudi ne dosegli-va.

Mlada gospodinjica naj se zaveda, da se ji šele med opravljanjem lastnega gospo-dinjstva odpro za marsikaj oči, šele po-časi se zave, kaj ji potrebnega nedostaja in kaj je odveč. Saj ni nič lepšega, nič prijetnejšega, kakor polagoma po lastnih spoznanjih in nastajajočih potrebah izpo-polnjevati postopoma, kakor dovoljujejo sredstva, opremljati svoj dom z opremo. To mu daje neko prijetno svežost in ved-no novo življenje. Saj se rado zgodi, da nas pavšalna, od mode predpisana, kon-venционаlna, tako zvana kompletna opre-ma, kmalu razočara in dolgočasi. X.

E. Ackermann: NJEN LJUBLJENEC

NAŠE FOTOGRAFSKE REVİJE

Veliki razmah jugoslovenskega fotoamaterstva v zadnjih letih je nujno privedel k temu, da so se osnovala revialne publikacije, ki zasledujejo njegov razvoj, mu dajejo pouk in pobudo, ga seznanjajo z novimi fotografsko umetniškimi stremiljenji in tehnikami po ostalem svetu in ga na zunaj reprezentirajo. Najboljši dokaz, da so takšne revije potrebne tudi nam, je že to, da jih imamo v državi kar tri, a da je posebno slovenska fotografija na njih zainteresirana, je videti v tem, da pri vseh treh vneto sodeluje.

Imenujemo tu pred vsem ljubljanski mesečnik »Fotoamater«, ki ga izdaja pod uredništvom prof. ing. Leona Novaka znani drogerist Beno Gregorič. S prvo letošnjo številko je ta list stopil že v 3. leto svojega obstoja, kar je vsekako znak, da našim amaterjem ugaja. Z novim letom je spremenil svojo obliko na zunaj in na znotraj, postal je vse elegantnejši, pri čemer pa mu je cena ostala nespremenjena (samo 40 Din za celo leto!). O vsebini ni dosti govoriti. Znano je, da imamo Slovenci celo vrsto dobrih fotografskih teoretikov in ti se oglašajo kaj radi v domači reviji. Zato je list vsebinsko na tako visoki stopnji, kolikor je pač to pri listu, ki je namenjen začetniku in naprednemu amaterju in mora ostati razumljiv obema, sploh mogoče. Tudi slikovno, t. j. po višini tehnične reprodukcije slik, se je z novim letom znatno izboljšal. Želeti bi bilo samo, da bi uredništvo skrbneje izbiralo med slikovnim materialom, kajti marsikaj med tem, kar tu izide, nikakor ne kaže slovenske fotografije na tisti svetski višini, zaradi katere ne slovi upravičeno samo pri nas, temveč tudi v tujini. Toliko na splošno!

Zagrebsko »Fotorevija« smo na tem mestu zasledovali od njenih početkov in smo vedno poudarjali njeno lepo vnanjo obliko in višino ter pestrost njenih reprodukcij. V novem letu se kaže, da bo v tem oziru še bolje, kar ni nič čudnega, saj se zbirajo okoli te revije fotoamaterske organizacije iz vse države, ki imajo v svojih vrstah gotovo najboljše slikovne vrste. Vsebinsko, to je po napisanih prispevkih, pa »Fotorevija« ni vedno na zadovoljivi stopnji in motijo posebno pogosti članki, ki vzbujajo vtis naročene tovarniške reklame. Upamo, da bo v novem letu v tem pogledu bolje. Cena je ostala ista, letoletno 50 Din, kar je gotovo malo, veliko manj, nego so plačevali naši amaterji še pred kratkim za tuje revije te vrste.

Najbolše in najslabše, kar zmoremo v fotografskem revialnem področju, pa je brez dvoma velika revija Internacionalne fotografije »Galerija«, ki jo je pokrenil v zvezi s centralami po drugih državah in z velikim pogumom znani fotoamater in fotografski pisatelj Otokar Hrazdira v

Ivancu pri Varaždinu. To je sicer prilično draga stvar, velja 180 Din letno, zato pa prinaša vsaka številka 20 prekrasnih reprodukcij po delih najboljših amaterjev vsega sveta (celo iz Indije, Južne Afrike, Avstralije!), tako da je že listanje po tem mesečniku pravi užitek za nerazvajenega, kakor za najbolj razvajenega amaterja in visoka šola umetniške fotografije. Nekaj posebnega so tudi članki, pravi eseji, plod najboljših svetovnih peres v fotografskem področju. Če upoštevamo vrednost »Galerije«, ki je danes sploh najboljši fotografski mesečnik na svetu, potem moramo priznati, da je zelo poceni, znatno cenejša nego n. pr. 240 umetniških razglednic, nikar pa reprodukcij tega formata. V »Galeriji« sodelujejo tudi slovenski amaterji in bi moralj še bolj, kajti to je danes najboljši način, da dokumentiramo višino naše fotografije pred svetom. Letošnja prva številka bo objavila tudi daljši članek o razvoju in stanju slovenske fotografije. kk

AKO ŠENE VEŠ

RAZTEZNOST SREBRA

Srebro je jako vlečno. Iz njega se da izdelovati tako tenka žica, da 2 km dolg konec tehta samo 1 gram.

GRELNE BLAZINE PROTI MORSKI BOLEZNI

Že dolgo iskano radikalno sredstvo zoper morskoboлезen je po najnovejših izkušnjah navadna električna grelna blazina, če se seveda položi na pravi del telesa. Tisti del telesa pa ni niti želodec, niti zaglavje ali tilnik, marveč mora blazinica segrevati Medulo oblongato, to je hrbtnični podaljšek. Medula oblongata je namreč sedež dihalnega centra in koordinacijskih premikov. S segrevanjem tega mesta se preprečijo, kakor so pokazali röntgenski snetki, bolestan krčenja trebušnih mišic in trebušne prepone, ki so najmučnejše pri morski bolezni. Isto sredstvo se je ba- je dobro obneslo tudi pri migreni.

KURJE OKO KOT VREMENSKI PREROK

Kurje oko že odnekad velja za zanesljivega vremenskega preroka in posebno dež rado najavlja s hudimi bolečinami. Znanost, ki je dostikrat pikolovska, si skuša tudi to bolečo svojstvo kurjega očesa razlagati na strogo fizikalni podlagi. Dognala je, da nastopa vlažnega vremena ne najavlja kurje oko samo, marveč pretresna obutev, ki tišči nanj. Če je namreč usnje slabo ustrojeno ostane higroskopsko in se v vlažnem zraku močno skrči, zaradi česar z veliko silo pritiska na kurje oko. Do neke mere povzroča bolečine seveda tudi sama roženica kurjega očesa, ki je prav tako kakor slabo usnje občutljiva za vlago.

LEPO OBNAŠANJE

Ako v restavrantu ne poznaš jedi, ki je na jedilnem listu, vprašaj mirno natakarja. Cesto je to jed, ki jo pripravljajo le v dotičnem restavrantu. Torej specialiteta, ki je navadno dobra.

Na sliki vidimo zgoraj damo, ki zna francoski ter si je naročila izbrano jed. Njena soseda ne zna francoski, zato je pokazala na izbrano jed.

Čim ste sedli za mizo, položite ali pa razgrnite čez kolena prt, da ste pripravljeni, ko vam prinese natakar naročeno jed. Na spodnji sliki vidimo na levi damo, ki je že pripravljena, medtem ko je njena prijateljica tako vneto govorila, da mora natakar čakati na njeno pripravljenost.

NEKAJ ZA VSE

Francoski zdravnik Delbet trdi, da je magnezij, zlasti pa magnezijev klorid izboren pripomoček zoper raka in staranje.

★

Srce leži po dveh tretjinah na levi strani prsi, z eno tretjino pa na desni.

Povzročitelja malarije (*plasmodium malariae*) je pod drobnogledom videl že Klen-

kel l. 1843., a Šele l. 1880. je Lavaran spoznal v njem povzročitelja te bolezni.

★

Meskalin, mamilo, ki ga uporabljajo tudi belokožci kot takšno poleg morfija, heroína in kokaina, pridelujejo iz nekega kaktusa, ki rase v Srednji Ameriki. V največšem času se žveplenokisli meskalin izdeluje tudi sintetično.

IZ SAHOVSKEGA KRALJESTVA

Odkar je dr. Aljehin vrgel dotodaj po splošnem mnenju nepremagljivega Kubanca Capablancu s šahovskega prestola ter si priboril ponosni naslov svetovnega šahovskega prvaka, kraljuje nemoteno v svojem kraljestvu. Nikogar ni, ki bi se drznil ogražati njegovo šahovsko krono. Sicer pa borba za šahovsko krono tudi ni tako enostavna. Kdor namreč izzove šahovskega kralja na dvoboj, ta mora match financirati sam, za kar je potrebno nič manj ko 10.000 dolarjev (okroglo pol milijona dinarjev). Za sedanje čase torej prav znatna vsota, ki je ne more riskirati noben šahovski velemejster, mecenov pa tudi ni več.

Kljub velikim težavam, s katerimi je zvezana borba s šahovskim kraljem, pa bo moral Aljehin morda že v doglednem času braniti v nekrvavi boju naslov šahovskega prvaka. Po šahovski kroni se je namreč iznova zahotelo njegovemu rojaku, Evfemiju Bogoljubovu. Ako se mu posreči zbrati finančna sredstva, potem je pričakovati, da se bosta Aljehin in Bogoljubov spopadla že letos, in sicer v Baden-Badenu in Wiesbadenu, ali pa v Karlsruhe in Baden-Badenu. Bogoljubov je sicer že enkrat pozval svetovnega prvaka na nekrvavi mejdan, toda Aljehin je tedaj pretendentu na šahovski prestol hudo porazil. Da bo Bogoljubovu sedaj šahovska Fortuna bolj naklonjena, je malo verjetno. O Aljehinu se sicer govori, da nikakor ni več v svoji znameniti formi, toda ta domnevanja so najbrž preuranjena. Vsekako vlada za prihodnji revanšni match Aljehin-Bogoljubov že sedaj po vsem šahovskem svetu silno zanimanje.

Sicer pa je kruta emigrantska usoda hotela, da je duhoviti ruski kombinator Bogoljubov sedaj šahovski prvak — Nemčije, svetovni prvak dr. Aljehin pa igra na mednarodnih turnirjih vedno za — Francijo.

V starosti 72 let je umrl 18. februarja v Monakovem znani šahovski velemejster in pisatelj dr. Tarrasch, po rodu iz Vroclava. Dr. Tarrasch je spadal v starejšo šahovsko generacijo in je bil nedvomno eden najboljših šahovskih pedagogov. Bil je sovražnik vsakega umetničarstva v šahu, ki je zagovarjal vedno le enostaven in zdrav razvoj figur. V zadnjih dveh desetletjih preteklega stoletja, v dobi tako zvanega romantičnega sloga v šahu, je izvojeval na turnirjih naravnost presenetljive uspehe. Bil je tedaj vsekako eden najmočnejših igralcev. L. 1908. se je pomeril celo s tedanjim svetovnim prvacom dr. Laskerjem, a je izgubil bitko v razmerju 3:8 pri 5 remijih. Po vojni se je l. 1926. udeležil še znanega turnirja na Semmeringu, kasneje pa se je poleg svojega poklica — bil

je zdravnik — udeleževal kot šahovski pisatelj. Pred tremi leti je izdal svoj šahovski učbenik, ki je kmalu zaslovel v vsem šahovskem svetu, l. 1932. pa je pričel izdajati tudi svojo šahovsko revijo.

V New Yorku bo v kratkem match med znanima ameriškima velemejstroma Marshallom in Kashdanom. Igrala bosta 20 partij za naslov ameriškega prvaka. Bo to spopad med starejšo in mlajšo šahovsko generacijo v Ameriki. Stari Marshall je znan kot duhovit kombinator v napadu, Kashdan pa se je uveljavil zlasti v pozicijski igri in spominja po svoji tehniki na Capablancu. Vsekakor prvotrazredni match!

Botvinjik, ponos mlade ruske šahovske generacije, čigar match s Flohrom v Moskvi in Leningradu je končal neodločeno, je odpovedal dvoboj z Alatorcevom, drugim zmagovalcem na vseruskem turnirju, in sicer na zahtevo leningrajskega šahovskega komiteja. Do 1. septembra je oproščen vseh turnirjev in matchev, da more končati studij na vseučilišču. Meseca septembra pa je pričakovati v Rusiji velik mednarodni turnir. Br

Rešitev problema 57

1. Te3—e1, b2—b1D, 2. Te1:b1, La2:b1,
3. e6—e7, a3—a2 (Na 3... Lb1—g6 sledi
4. Lc5—e3 mat A), 4. Lc5—e3+!, g7—g5
5. Le3—d4, Lb1—g6, 6. Ld4—g7 mat.

ZA MISLEČE GLAVE

88

Trst ob ribniku

Sredi četverkotnega, 10 m širokega ribnika rase trst, ki se dviga 1 m nad gladino. Če potegnemo ravni trst proti sredi enega roba ribnika, sega njegov vrh točno do gladine. Kako globok je ribnik?

89

»Fizika«

Pri katerem fizikalnem dogajanju gre učinek pred vzrokom?

Rešitev k št. 86

(Igralne karte)

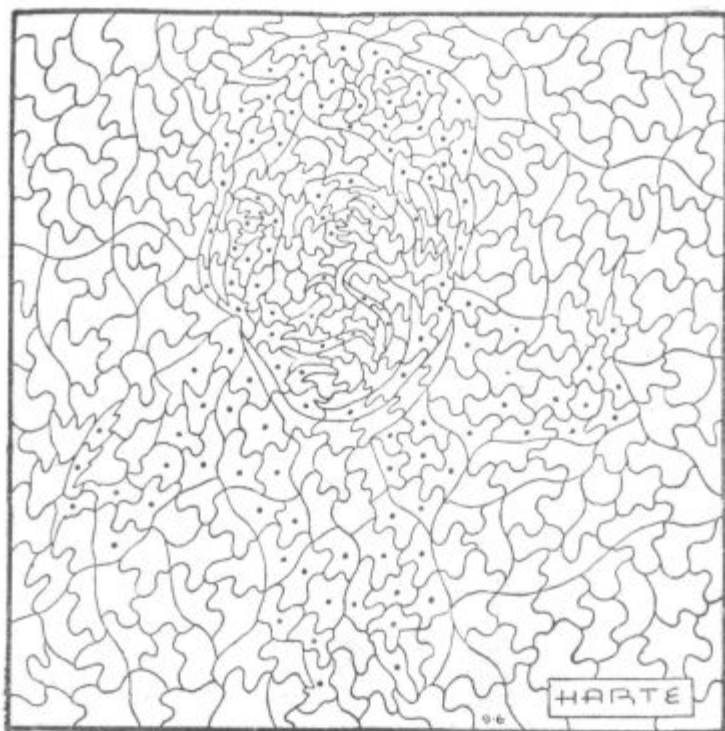
Že po šestkratnem premešanju se ponovi prvotni red.

Rešitev k št. 87

(Oporoka)

Matematično se da stvar najpravičnejše rešiti. S tega stališča je odnos dečkovega deleža proti materinemu kakor 5:4, odnos dekličinega proti materinemu deležu pa kakor 2:3. Tedaj mora dobiti mati 12, sin 15 in hči 8 delov zapuščine.

R I S A R S K A U G A N K A

ZARES, VOLTAIRE JE TO!

Ni vam treba rezati očitanih delcev. Vzemite svinčnik in zamažite prostorčke označene s pikami. Ko ste izčrtali vse prostorčke, dobite sliko. Poskušajte in če vam je uspelo, uganite, kaj ste narisali. Rešitev dobite prihodnjic z novo risarsko uganko

REŠITEV RISARSKE UGANKE V ZADNJI ŠTEVILKI:

NJGOV NAJBOLJŠI PRIJATELJ

A N E K D O T E

Prav nazadnje

Slavni francoski satirik in sodobnik Martina Lutra Rabelais (umrl l. 1553.) je zvedel nekoč, da se je obesil eden izmed njegovih znancev. Kar v glavo mu ni hotelo in čudil se je glasno:

— Obesil se je? Za ta korak bi se pa res odločil šele tedaj, če bi se potrgale vse vrvi.

Podobno ali ne

Bogataš je naročil pri portretistu Van Dougenu portret svoje žene. Ko sta se dogovorila za ceno, je dejal gospod soprog slikarju:

— Zdaj upam, da boste napravili res lepo sliko.

— Kakor mislite, je pristavil mojster. Zdi se mi da za vas ni važno, ali ji bo slika podobna ali ne.